

Петар Ж. Петровић

МАНАСТИР ДРАЧА код Крагујевца

1. О положају и имену манастира

Село Драча, и у њему манастир истог имена, је на деветом километру пута, са обе његове стране, идући из Крагујевца за Горњи Милановац. Манастир је подигнут на левој страни сеоског Црквеног потока повише његове саставнице са Драчком реком (Козујевом), непосредно испред клисурасте долине између брда Рујевице (472 м) и Богослављевице (451 м). Он је у шумовитој долини, под плавим небеским сводом, којим нечујно лебде облаци и који се повремено појављују и губе у бескрајни простор свемира. У манастирској долини влада природна усамљеност и тишина, понекад поремећени летњим грмљавинама, градом сурих облака и планинским бујицама које се хучно стрмоглаве у речна корита. У позну јесен густе магле спуштају се са врхова Рујевице и Богослављевице у виловите потоке да их оживе после дужег летњег мировања. Зими блистави снег, као развезани кристал, завитлан снагом мећаве засипа њиве, путеве и стазе, понекад и сеоске куће. У рано пролеће снег окопи, јер га упија жедна земља. Тада се природа почиње да буди из зимског сна, настаје непрегледно зеленило шуме, пашњака и њива са озимним житима, прошарани белином расцветаних воћњака у сеоским окућницама. Зеленило крепи својом свежином људски дух и тело. Кривудава стазе пећу се на превоје и врхове побрђа, па се с њих спуштају у плитке долине. Рујевица је зором обасјана рујним сунчевим зрацима који наговештавају рабање новог пролећног дана. На све стране разлеже се цвркул птица, које радосно славе моћ недостижног Творца. Увече, у смирају Сунца, с појавом вечерњег сумрака и брујања звона с манастирског торња, објављујући повечерње, спушта се с брда вечерња свежина после дневне припеке. Тада се стишава клопарање сеоских кола, рикање говеди, блејање стада, да напослетку умукне и лавез паса. Ратари лежу на починак, да би зором устали и наставили пољски рад од прошлог дана... Село је посебна друштвена заједница и са посебним мишљењем на живот и свет. Треба доживети тиху звездану ноћ у Драчи, па непосредно осетити чари њене природе. Један посетилац манастира писао је одушевљено пре стотину година: Човек се у природној красоти овога предела дивити и чудити мора. Други посетилац старих наших народних задужбина писао је: Када сам посеђивао нека од ових древних места било ми је као да идем на поклонство. Видети их, то је патриотски и уметнички доживљај.

Манастир Драча је у 18. и у почетку 19. века припадао Ваљевском владичанству, око 1861. био је у Београдској епархији, а после оснивања Шумадијске епархије припао је њој. Августа 1958. Шумадијски епископ донео је одлуку, да манастир Драча буде женски манастир. Те године у манастиру је било 28 монахиња, од којих је 14, искушеница затим два јеромонаха, два старија и један млађи искушеник. Манастир је под државном заштитом. Културно-просветно и привредно средиште Драче, манастира и села, и њихове ближе околине је у Крагујевцу.

О положају старог манастира Драче у народу се неједнако казује. По једном предању он је био на месту Гробљишту или Цидовском гробљу у суседном селу Дреновцу. Ту, на месту Црквини, познавали су се темељи неке старе цркве, за коју се казује да је остатак старог манастира Драче (30, XLVII 102). На том месту била је црква села Дреновца, око које су се сахрањивали покојници, па се то место прозвало Црквинште после порушене цркве, Гробљиште по напуштеном гробљу и Цидовско гробље које је, по пространству, било знатно веће од данашњег. Таквих црквина и гробљишта има готово у свим старијим селима у Шумадији, па их има и Дреновац.

По другом предању стари манастир је био поред реке у суседном селу Прекопечи и називао се Шљап (5,55). На том месту били су видни остаци црквене и старих напуштених гробова око ње (30, XV, 33, 34). Храм те сеоске цркве био је посвећена св. Јову (6. V по ст. к.). У народу се казује да је отесани камен с порушене црквине у Прекопечи пренет у Драчу и подигнут манастир. Предање је доста поуздано. Могућно је да се отесани камен са те црквине употребио за подизање данашњег манастира у Драчи, али ту није био манастир Драча, како се то види по свецима којима су били посвећени стари манастир у Драчи (св. Никола) и црквина у Прекопечи (св. Јов.). До 1831. Прекопеча се називала Прњавор Драчки (30 XLVII, 190). Тај стари назив Прекопече показује да је она била манастирско насеље (прњавор), подигнуто на манастирској земљи, па је тако настало предање да је стари манастир Драче био у Прекопечи. Штавише и назив Шљап односи се само на црквину у Прекопечи а не на манастир Драчу. Очигледно је да име манастира Драче упућује да је стари манастир морао бити у потесу села Драче и да његово место треба тражити тамо.

Између сеоских потеса Пирева и Дебељака, који су непосредно до потока Берменоца, између Драче и Дивостина, једно место назива се Старо село, у коме има остатака старог сеоског гробља. Старији људи казивали су да је на том месту био стари манастир Драча. Али ту нема никаквих остатака манастира. То место је изложено бујицама, па се и зато не може поверовати предању да је ту био стари манастир.

Ј. Веселић забележио је 1861., несумњиво по казивањима тадашњих старијих људи, да је стари манастир био код ушћа Црквеног потока у Драчку реку ниже данашњег манастира. Даље Веселић казује да је на том месту сада (1861) била и зграда старе основне школе и да је, по предању, стари манастир у Драчу био метох (посед) манастира Враћевшнице (4, 26). Писаних података о томе нема, нити их има у изворима о манастиру Враћевшници (22). По Веселићу „ни-

же доле испод манастира (данашњег) меша се поменута река, гди је пре манастир био и ту на састанку има једно основно училиште"... Његови подаци о положају старог манастира Драче нису поуздани. Положај тога места нема изворску воду, преку потребу манастира. Осим тога тешко се може поверовати данашњем народном предању, јер народ нерадо напушта стара посвећена места, да би прихватио нова. Пред обнову данашњег манастирског храма 1734. стари храм

Манастир Драча

је био у рушевинама, па се радије приступило његовом делимичном рушењу и подизању новог на истом месту. По натпису у манастиру он је подигнут за непуних четири и по месеца, а то је доказ да је стари манастир обновљен на темељима старог манастира. Осим тога манастир је, иако у рушевинама, служио непосредно пред његову обнову. Год. 1731. био је на сабору у Карловцима и игуман манастира Драче Леонтије (17, 76). Турци су га вероватно делимично порушили у 17. веку (8, XIX 1938, 172).

Ако се поверује народном предању да је стари манастир у Драчи био у поседу манастира Враћевшнице, онда је он подигнут тек по-

сле оснивања манастира Враћевшнице 1421. год. за владавине деспота Стевана. У писаним изворима о подизању манастира Враћевшнице не спомиње се његов посед у Драчи, па се не спомиње и 1579. када је запустела Враћевшница обновљена (22, 19). Најстарији запис о манастиру Драчи је у Врдничком поменику, који је писан крајем 16. и у почетку 17. века (28, XLII, 1875, 132). Према томе биће вероватније да је храм манастира Драче подигнут после обнове Пећске патријаршије 1557, управо негде пред крај 16. века, него у време деспота Стевана како се то казује по народном предању. Данас није познато ко му је био оснивач.

Назив Драча је старословенски, настао од „драча” трновитог биља, па се и сада таква места називају драча. Тај назив биљака употребљава се и у данашњим словенским језицима, па га употребљавају и Срби. И име села Драче настало је по некадашњој драчи или трњу, па је по селу добио назив и манастир у њему (изузетно га је Ј. Вујић погрешно називао „Драчва”, 5,167—169). Некада, у 16. веку, потес данашњег села Драче био је пуст, ненасељен, зарастао у драчу, која се крчила, претварала у њиве и насељавала. Тако се насеље у окрченој драчи називало Драча, с друкчијим нагласком од назива потеса.

2. Трагови живота најстаријих људи у околини манастира

У ближој околини Драче нису се пронашли културни остаци из старијег каменог доба, а из млађег очувала се у школском дворишту суседног села Рогојевца надгробна хумка ибима око 20 м. У селу Дивостину са обе стране пута између данашње школе и цркве налази се обиље керамике (парчади земљаних посуда) из истог доба. У селу Грбцама откопали су се темељи каменог утврђења из времена на прелазу између бронзаног и гвозденог доба. Оно је на купастом брегу код саставница Грбичке реке и Клисурсе реке према селу Десимировцу. У граду се раскопао пепео, угаљ, шљака, земљане пећи делови делови костију животиња и људски костури на дубини од 1,4 м. Алатке од рога у том налазишту су келтски, из млађег каменог доба. Келтима се приписује основа каменог утврђења у Грбцама. Градину су употребљавали стари Римљани, па онда и стари Срби. Она је служила за заштиту становништва у ближој околини од напада пролазних скитачких племена. У селу Дивостину раскопали су се остаци римске пољске зграде, величине, 21 × 17 м, која је била подељена преградним зидовима на девет одељења.: у петом одељењу била је четвртаста земљана пећ, а у седмом се одржао под од истуцане опеке, преливен врелим кречом (1, с. 16, 19, 24, 44, 45). Женске земљане фигуре раскопане су у Дивостину. Оне су дела праисторијских људи који су живели у поседу данашњег Дивостина и у његовој околини. У каменолому на Бојовој главици, повише Дивостина, откопан је крајем прошлога века људски костур у седећем положају (11,291). Налаз није стручно испитан. Пошто су се и стари Словени понекад сахрањивали у седећем положају (35, 83), то је и костур у седећем положају у Дивостину по свој прилици српски, из прехришћанског времена.

3. Трагови старих српских насеља у околини манастира

Истраживања старије писане грађе о насељима у Србији показала су да се у називима многих данашњих насеља и других топонима очувала имена наших средњовековних насеља, од којих су нека ишчезла или су се заменила другим називима. Од тих спомена најстаријих насеља у пределу Лепеници оджали су се: имена села Поскурица и Кукојевца (Кукојев'ц), оба се спомињу 1381. у Раваничкој повељи кнеза Лазара (34,197). Српски властелин и логотет (врховни старешина црква и манастира у деспотовини) Стеван Ратковић добио је 14. октобра 1458. од босанског краља Стевана Томаша три села у Лепеничкој власти (пределу): Драгиновца, у коме је имао двор, Кутлеш и Доњу Зловштицу, а која је имао и у време кнеза Лазара (1371—1389) (36,156). Положај села Доње Зловштице остао је неоткривен, Кутлеш је данашње Кутлово, а Драгиновце су, по свој прилици, левачко село Ратковићи, које је недалеко од Крагујевца. За Турака село Драгиновци прозвало се Ратковићи по истоименом роду, а то презиме је имао и логотет Стеван. На коси Металици, код Рогојевца, открили су се остаци гвоздене руде из нашег средњег века (30, XV, 29). Помишља се на вероватну претпоставку да је на том месту било насеље Сасе, које се спомиње у повељи деспота Бурђа властелину Радичу Поступовићу 1428. (28, III 3).

У времену српске деспотовине подигнут је приличан број црква и манастира како у данашњој Србији, тако и у пределу Лепеници. Турци су пред пад деспотовине 1459. заузели и држали српске крајеве јужно од Западне Мораве и спремили се да заузму и остатак деспотовине. У тешким приликама народ је упорно тежио, тако како то показују и предавања, да се одупре Турцима који су друге вере и друкчијих погледа на живот. Он је тада био претерано побожан по начелу: без невоље нема богомоље. Тада је готово свако веће насеље у деспотовини имало своју цркву. Доласком Турака по селима су многе цркве запустеле и порушене, а по градовима су претваране у џамије. Остаци многих сеоских црква и манастира из времена деспотовине одржали су се у називима „црквине” и „манастирине” од којих и сада има понегде са остацима само темеља, у двадесет лепиничких насеља.

4. Трагови прехришћанских светилишта код манастира

Положај места старог села Драче био је око потока Берменовца (10,3). Назив потока показује да је старо село било у окриљу и под заштитом многобожачког божанства кише, које се заменило хришћанским св. Германом („Берменом”, 12. V по ст. к.). Манастир је између два шумовита брда, који имају карактеристичне верске називе. То су Рујевица јужно и Богослављевица западно од манастира. Према Рујевици становништво старог села Драче упућивало је топле молитве јутарњем изласку сунца, а на врху Богослављевице приређивало је обреде, да би се умилостивило божанство таме и смрти. Положаји оба брда у односу на старо село Драчу показују на верски дуализам, управо на места на којима су се обављали обре-

ди божанства са супротним улогама: истока и запада, односно живота и смрти, добра и зла. На њиховим врховима данас нема никаквих трагова од многобожачких светилишта, осим њихових назива.

Када се говори о верској прошлости манастира Драче и његове ближе околине, онда се не могу занемарити још два карактеристична топонима: Гај и Видарица. У гајевима имали су стари Словени своја многобожачка светилишта, код којих су сахрањивали покојнике (Српски митолошки речник под: гај. Б-Д 1969). Такав један гај у драчкој планини Кусјаку, према суседном селу Дреновцу, могао је условити подизање светилишта међу гробовима покојника. На том месту и сада има неколико старих, временски сукцесивних, гробова, вероватно неки из прехришћанског времена, иако их народно предање приписује болесницима који су помрали од „чуме“ (куге). Назив извора Видарица настао је по многобожачком веровању да је његова вода лековита (вида: лечи). Код њега су се наши преци купали да би одржали здравље а болесници да би оздравили. Могућно је претпоставити да је код Видарице било светилиште старословенског божанства Купала. Извор је на тремећи села Драче, Дреновца и Забојнице. Ту је била „слана бара“, па су је Дреновчани очистили и подигли извор воде за пиће и купање.

Манастирски конак

5. Манастир од обнове 1734. до народног ослобођења 1804. г.

Споменуо сам да је храм манастира Драче подигнут у другој половини 16. века. У међувремену од оснивања манастира и подизања храма па до његове обнове 1734. нема писаних података о њему, па се оправдано претпоставља да је манастирски храм за време Турака дуго био у рушевинама и није служио. О његовој обнови постоје два натписа, од којих је један у женској цркви над вратима испод лика св. Николе (слова транскрибована): Си свјатиј и божествениј храм поче се зидати во лето 1734 месеца маија 27, а сврши се месеца октобра дан 6. И поче се писати (живописати) на годину 1735, месеца септембра 1. дан амин. (4, 28; 32, бр. 6021). У мушкој цркви изнад врата је натпис: Изволенијем Отца и

поспешенијем Сина и совршенијем свјатаго и животворјаштаго Духа сазда сја и сврши сја сеј светиј божествениј храм во имје свјатаго архијереја и чудотворца Христова Николаја, трудом и иждивенијем благородног господина Оберкапетана Станише ктитора (оснивача) и игумана јеронаха Герасима при државе августјејшаго римског императора Карола Шестаго и при преосвјаштенјејшем господинје архиепископје славеносербском Викентијем и при преосвјаштенјем архијерејом Досите (ј)ом валјевским... (оштећено) државном в лето от воплоштенја Христова 1735... (крај се не може прочитати, — 4, 28—29). Споља на западном зиду храма уклесано је: 1735. Михаило Маринковић у дућану калфа. По В. Р. Петковићу Драча је сазидана 1735., а живописана 1736. (16. I 633), очигледно погрешно, а Веселић је погрешно читао црквену бројку 700 као 600 (4, 28—29). Из показаних натписа види се да је манастир у Драчи обновио Станиша Марковић Млатишума. Он се родио у бјелопавлићском Вражегрмцу, ниже манастира Острога у Црној Гори. Када је одрастао отишао је од куће с неколико племеника и ступио у аустријску војску, која је прелазила преко Саве и Дунава и ударала на Турке. У бојевима се одликовао јунаштвом, па су га Аустријанци, после аустро-турског мира 1718, поставили за вишег (обер) капетана у Кргујевцу. У народним песмама о њему се пева: А Станиша обер-Млатишума, он отиде ше(хе)р Новом Пазару, те растави Босну од Стамбола, и: Млатишума на крајини (у рату) страшан Турком. По предању био је имућан. Имао је три сина и сва три луда, па је говорио: Да оставим благо синовима неће бити од користи, јер ће га улудо потрошити. У земљи ће да настану зла времена, па ће народу бити мучно да гради цркве и манастире и заборавиће на своју веру. Зато је Станиша одлучио да обнови манастир Драчу. Давао је и поклоне манастиру Каленићу. После другог аустро-турског рата 1739. граница између Аустрије и Турске померила се на север, на Саву и Дунав. Станиша се повукао са аустријском војском испред Турака. Њега су аустријске војсковође оптужиле за неуспех у том ратовању, па је затворен у градско утврђење у славонском граду Осеку, у коме је и умро 5. јула 1741. год. (12. I 499 ид.). Данас му се не зна гроб.

Од 1739—1760. манастир Драча се не спомиње. По свој прилици је тада био без верских службеника. После тих година спомиње се у натписима: 1762 Зде почивает раб Б(о)жи јеромонах (и) игуман Теодосије биста... (плитко писано и истрвено споља на олтарском зиду). На mineју за јануар у манастирској ризници записано је: Сија кни(га) приложи Димитр(је) Николич у манастир Драчу и Петар Николич из Вранича (села у Колубари) за спомен м(есе)ца августа 30. 1763. На mineју за јули има запис: 1763. лета си(ј)а књига с(ве)та гл(агол)ема mineј... (приложи) б(о)жи раб... из села Брезовца (под Космајом) за своју душу и вечни спомен и приложи (ј)е манастир(у) Драчи, ценоју 81 гроша. На једном руском mineју на првој страни отиснут је печат јеромонаха Михаила, па онда овај запис: Сију књигу приложи раб божи Илија Петрович из Белиграда манастиру за по(с)лужени(ј)е, себе и родителем сво(ј)им оцу Петру и матери Николији 1769. г. авгу(ста) 30.у мона-

стиру Драчи. На залепљеном листу руског октохна има овај запис: Си(ј)а книга октоих отку(пих) и писах (приложи) Благо(ј)е Милан(ов) од села Вучковице живим за здравје и мртвим за душу (недатиран, после 1769. г.). На истом октохну има и овај запис: Сију книгу откупи р(аб) Никола (Ј)еремић от села... приложи) себи за здравле и сво(ј)е дом(аћице) а сво(ј)им родителјем за душу... на 1776. лета, маја 18. (записи на књигама узети су из 1,136,137). На књизи прологу манастира Вољавче (под Рудником) записано је 30. априла 1786: При том того года пришел (у Вољавчу) јеромонах Филимон от манастиа Драче (32, бр. 6040, 8656).

Приликом ратовања Аустрије и Турске на тлу Србије крајем 18. века калуђери из Драче пристали су уз Аустрију као хришћанску земљу. Тај рат завршио се на штету Аустрије, па су калуђери напустили Драчу и одселили се у сремске манастире који су тада били под Аустријом. Турци су запалили манастир Драчу, јер се капетан Коча Анђелковић, вођа Срба противу Турака, после неуспелог отпора код тадашње јагодинске Јошанице, повукао у манастир Драчу (31 за 1904,241). Том приликом су Турци нацицима делимично оштетили манатсирски живопис. У списку одбеглих калуђера из Србије у прекосавске и подунавске земље под аустријом забележен је 1791. и јеромонах из Драче Исаија Јовановић (18,12). Турци су упутили проглас и опроштај Србима учесницима у том рату, па се служба у храмовима наставила неометано. Она се до краја турске владавине није прекидала. Год. 1793. враћене су ствари калуђера из Драче, које су биле у сремским манастирима Хопову (31, за 1906,24).

Испред торња-звонаре постављене су две старије масивне плоче од пешчара по свој прилици померене с гробова у манастирском дворишту. Обе плоче су без натписа и имају правац пружања север-југ. У једном недатованом запису, вероватно из друге половине 18. века, споменут је јеромонах Јероним (32, бр. 6078).

6. Манастир од ослобођења 1804. до данас

Пред први народни устанак 1804. хајдуковао је у околини манастира Драче харамбаша Радосав, досељеник од племена Бјелопавлића у Црној Гори. Његови родитељи населили су се у село Гараше код Аранђеловца, па отуда прешли у село Драчу. Испод брада Рујевице један извор и сада се назива Хајдучка вода по харамбаши Радосаву и његовој дружини. Последњи Радосављев потомак погинуо је на солунском фронту 1916. Његови сродници су род Мијајловићи у Драчи (10,7).

За Турака водио је стари пут кроз села Горње Груже од Рудника и манастира Враћевшнице за манатсир Драчу, Стражевицу и даље за Крагујевац. На том путу пресрели су пред други народни устанак 1815., хајдук Радосав, Миливоје и Лука из Драче, Прока и Мијаило из Забојнице турске порезнике, који су купили арач (порез) по гружанским селима, из заседе убили порезника, покупили новац и однели га народном војводи Милошу Обреновићу у Горњу Црнућу. Мртвог порезника пренели су у рогајевачку пећину, а његови пратиоци успели су да побегну у Крагујевац (30,58,445).

О прошлости манастира Драче дознаје се по подацима о његовим духовницима, службеницима и посетиоцима. Пре његове обнове 1734. споменут је 1731. драчки игуман Леонтије. Храм манастира обновљен је и живописан за игумановања јеромонаха Герасима Год. 1762. био је игуман Теодосије, а по печату, који је отиснут 1769., дознаје се за јеромонаха Михаила, затим 1786. за јеромонаха Филимона, 1791. за јеромонаха Исаија Јовановића. Ј. Веселић забележио је 1861. од савременика старца и бившег соеског кнеза Танаска Ралетића, из Грбица, да су од 1791. до 1863. у Драчи били духовници које је он упамтио (означено са Т. Р. — 4,31—32). Његове податке допунио сам хронолошки по записима на манастирским књигама, натписима са надгробног камења и на манастирском храму. 1791—1796. био је драчки игуман Исаија, родом однекуд из Војводине. Од 1796. до 1820. био је игуман Максим (Т. Р.). За његова игумановања дошло је народно ослобођење од Турака 1804. Максим је био самоук, па је у цркви више метанисао него што је знао да чита, пише и пева. Тада је у народу настала изрека: Млати се као Максим по цркви. На једној надгробној плочи у манастирском дворишту исклесан је натпис: Овди почивају кости попа Петра из села Добринаца, приде и престави се на 1818. И ову стену (плочу) постави госпођа (кнегиња) Љубица на 1825. (1,256). У дворишту поред јужног зида цркве постављена је сива надгробна плоча с натписом: Оваје почива раби божи(ј)и јереј Антоније, јеромонах Рафаил, јеромонах Симеон Максимович и (који) поживе лет свој(ј)их 625 (?62 или 25) и представисја м(есе)ца септембри 12-го 1824 (спомиње га и Т. Р.). Он је и у натпису који је уклесан на спољашњем јужном зиду цркве: Зде почивае(т) раб Б(о)жи јеромонах Симон. Год. 1826. био је игуман Драче Јаоким Јовановић (5, II 169). Јужно од његове плоче постављена је бела мраморна плоча с натписом: Овде почивају кости раба божи(ј)ег јереја Миливоја Антонијевича (из) села Прњавора м. Враћевшничког, поживе лет 38, престави се 2-ог априла 1828. и године смртна чаша (с графичком представом чаше с постељем). Око 1840. био је девет година игуман Максим из села Коњуше (Т. Р.). Максима је заменио намесник Димитрије Црногорац. По свој прилици манастирска црква је тада постала световна. У Прегледу свију у Србији находећих се манастира за 1837. није уписан манастир Драча (30, XXXVII 580). По М. Б. Милићевићу када је комисија те године пописивала манастире у Србији храм манастира Драче био је тада мирска црква, па су касније, не казује када, у њега дошли калуђери (9,1868,27). Димитрија Црногорца заменио је прота Јован, па поп Мијаило, после њега поп Тома, кикојевачки парох (Т. Р.). За управљања мирских свештеника манастир је материјално опадао. Зато је 1845. постављен за старешину Драче враћевшнички јеромонах Доситеј с тим да Драча буде у поседу манастира Враћевшнице. Доситеј је премештен у манастир Рајиновац у београдском Подунављу, па је његово место заузео враћевшнички јеромонах Серафим (Т. Р.). На манастирској књизи Сијасет чудеса... (Б-Д 1837) у манастирској ризници записано је: Књига ова принадежит кругу осталих књига јероѢакона епископског Венедикта Рафаиловића, цена 3,5 цванцика, у Чачку 17. но(е)-

ембра 1848. Венедикт се спиње као драчки јеромонах 18. маја 1851, па је на манастирској књизи бр. 36 записано 18. маја 1860. као протосинђел у Петрограду.

Београдска митрополија послала је 1851. у манастир Драчу на одмор јеромонахе Јеротија и Максима (трећег), који су били однекуд из тадашње Старе Србије. Они су стигли у манастир Драчу 6. октобра исте године и нашли манастир у поседу Враћевшнице. На заузимање власти Јеротије је постављен за намесника Драче, а Максим за сабрата. Јеротије је умро 17. новембра 1855, па је на његово место постављен са брат Максим. Пошто је манастир Драча привредно јаче напредовао од манастира Враћевшнице, то је Митрополија наредила да манастир Драча буде посебни „општежителски манастир“, за намесника поставила Максима, па убрзо и за игумана (4,31—32). 1861. манастир је опслуживао игуман Максим с два калуђера (4,26). У драчи је умро и код манастира сахрањен 1858. боговабски архимандрит Григорије Илић (23,14). На спољашњем зиду олтара уклесан је натпис: ... марта јеромонах Севастијан, престави се 1864. год.

На манастирској књизи бр. 61 чита се: Сеј јест књига Филипа Батића, купи 1859. Филип је примио монашки чин и добио име Филотеј. У предворју на јужној страни записано је без датума: Филот из Маслеш(ева) (1,137). По записима на манастирским књигама Филотеј се спомиње 1865—1867, 1877. Он је записао на манастирској књизи Собрание... Д. Обрадовића: Из књига јеромонаха Филотеја 186. год., а на другој књизи записано је 25. јула 1873: Принадежи књигама игумана Филотеја Драчког. Пбд торња-звонаре пред улазом у цркву поплочан је разнобојним речним облацима у виду мозаика: два круга, у једном је шестострука звезда, а у другом Соломоново слово и натпис: Симон монах у време господина Филотеја Батића, родом из Маслошева (1)877; испред улаза сложени су облаци у мозаику четворокраке звезде. Међу гробовима у манастирском дворишту подигнут је надгробни стуб, на коме је покојникова слика на порцелану и с натписом: Филотије Батић, бив. старешина ман. Драче, рођен у Маслошеву (у Горњој Јасеници) 1834. г., посвештен у чин свештенички 1860. г. умро је 14. октобра 1891. год.

Запис на манастирској књизи бр. 147: Грешни во јеромонах дође из шабачке околине које управленије у овој мр Драчу 1869. г. Михаил мар. Тодоривћ при архимандриту г-ну Глигорију Илићу Ваљевчанину 1 јула 1869. Драча. На књизи бр. 64 записано је Из књиг(а) јеромонаха Пајсија Павловића, на дар од Тасе Борђевића, бакалина из Крагујевца 1869. Међу гробовима монаха у манастирском дворишту постављена је надгробна плоча, с горње стране овална; на стубу у облику крста је покојникова слика на порцелану и под њом натпис: Александар Протић, свештеник забојнички, рођен 1820, умро 21. марта 1877. Споменик подигли оцу захвални синови Божидар, Тодор и Лазар. Међу гробовима је стуб од белог мрамора са сликом покојника на порцелану и натпис: Овде почива Алекса Бурић, свештеник и професор, рођен у Грбици 1838, умро 1. маја 1884, вечна му памјат. На књизи Перва поњатија (Б-д 1847) записано

је: Љубомир Тошић проучио у м. Драчи при старешини г. архим. Јаоникију Митровићу 1893—1895. Тада је био сарешина манастира јеромонах Гаврило Марковић (26,112). На књизи Земљописне слике од Св. Ј. Здравковића (Б-Д 1873) записано је: Прочитао све по реду што пи(ше) Мирон Божић, јеромонах у ман. Драчи, 6. окт. 1896.

У почетку овога века био је старешина манастира јеромонах Гедсон Томић са сабратам јеромонахом Иларионом Светогорцем. Они се спомињу и у једном запису на манастирској књизи 11. јула 1902. Год. 1918. био је старешина манастира Вићентије Јовић (10,12). Он је посетио Драчу 10. јуна 1935. као јеромонах и старешина манастира Грачанице у оставци. У 1925. био је старешина манастира Рувим (Радосав) Павловић, родом из левачког села Пољне. Он је од 1914—1918. био у Лондону. У народу је познат као врло „начитан” (високо образован) у свом позиву, који је напустио (раскалуђерио се). По једном запису од 11. септембра 1934: Обиђох своју свету обитељ у којој сам служио седам година као старешина м. Драче, јеромонах Доментијан (иначе се раније не спомиње). Књига бр. 53. има запис: Прочитао Мирон јеробакон 19. септембра 1935. Исте године посетио је манастир Душан Стојшић из Шида, у коме га је братски дочекао старешина манастира Мисаило. Трећи дан Духова 1936. посетио је манастир епископ Николај Велимировић. Међу монашким гробовима постављена је надгробна плоча монаха Стевана Јовановића, из ваљевске Осечине, родио се 1908, умро 1936, надгробну плочу поставио брат Марко. Од 1937. до 1943. био је старешина манастира њен пострижник Данило Здравковић, са сабратам Авакумом Јовановићем. На манастирској књизи бр. 122 записано је 15. VIII 1939. грешни Михаил монах, — а на другој књизи: Данас 20. VII 1941. дођох у ову свету обитељ м. Драчу, где сам премештен за сабрата овог м-ра после проведених пет година у ман. Благовештењу (под Рудником) Дамјан јеромонах. Он је из Драче премештен 1943 год. На књ. бр. 76. записана је 9. III 1949. игуманија Косијана. Запис на књ. 23: Примиле смо управу манастира Драче 17. IX 1952. монахиња Јулијана (Бајић) и монахиња Варвара (Гајић). Обе монахиње биле су из левачког села Ратковића. Од њих је примио управу 1955. јеромонах Хризостом Пајић. Он је дошао из манастира Витовнице, у Млави, с братством: јеромонахом Климентом Лазићем, монахом Кирилом Вешковићем, монахињом Мартом Станојевић и искушеницама Мирославом Ристићем, Јеремијом Дуканцом и Владаном Лазићем. Хризостома је наследио јеромонах Данило, који је предао манастирску управу 1958. данашњој игуманији Јелени Јокић.

Међу гробовима монаха постављен је камени стуб с натписом: Великој добротворки ове свете обитељи монахињи Теодори—Андромахи Аранђеловић, рођеној 10. X 1888, † 18. X 1959. и њеној сестри Марији Николић, рођ. 30. I 1886. † 1. I 1956. Спомен подиже игуманија Јелена са сестринством манастира Драче. Ту је и гроб монаха Јована Николића, који је умро 1968.

Из ближе прошлости манастира Драче вредно је споменути ове личности. На руском еванђељу по Матеју, окованом сребром, у манастирској ризници има овај запис: Си(ј)а св(ј)атаја и боженственаја книга Нови завјет откупи раб божји Радо(ј)е Божић од села Чуми-

Ћ(а) за свој вјечни спомен и сво(је) домаћи(це)... (приложи) за здравле вјечни помен да им... спасени(ј)е и свети Христов Никола(ј)е буде помошник и покровител, септембра 1. дан 1803 (1, 137). Поред олтара постављена је надгробна плоча од сивог мрамора с натписом: Всем живушћим от Господа смерт, понеже вси јесми Господњи перст благородног поњатија Радоје Божич, трговца... из села Чумић(а)... (слеђују стихови пласмопевца), поживе 78 лет, (умро) 1820. На његовом масивном надгробном крсту од јасписа нема натписа. На улазним вратима у цркву је запис: Сија врата огради, обнови (Обрад) Благо(ј)евич (и)з села Драча (о)цу за душу, живим за здравие н(а) 1818. (32. бр. 6048). На икони св. Богородице с дететом записано је: Пр(есве)таја Б(огороди)це сп(а)си и помилуј раба тво(ј)его кнјаз сербскога г(о)с(по)дара Милоша Обреновића, супругу и чад (децу) их 1825 (1, 139). На надгробној плочи код јужног улаза у манастирски торањ чита се овај запис: Овде почивају кости Јована Вукомановића из села Срезојеваца, нахије Рудничке, који са својим зетом србским господаром Милошем Обреновићем код Пожаревца против Турака 1815. године погибе у 23. години његова возраста. Сестра његова књагиња србска госпођа Љубица постави му белег овај у 1825. години, месеца јулија 30. дан (15, 235). У предверју под ликом св. Николе изнад улазних врата је натпис: Сеи образ (лик) с(вја)таго оца Николаја обнови сво(ј)им трошком благочестиви хрис(ти)јанин Никола Ђурчић (погрешно се читало: Ђурђић), от села Драче, за здравље себе и сво(ј)им чадам (деци) в(ј)ечни спомен, 1825. (5, II 168; 1, 137).

Јужно од олтара, за око 2 м, положене су две старије надгробне плоче, обе без натписа и орнамената. Поред јужног дела олтара погрешно је постављена померена бела надгробна плоча (треба: северног дела) с натписом: Овде почивају кости раба бож(ј)ои Мари(ј)и, супруги Петра Топаловића поживши 48 лета и представивши се 29. јуниј(а) 1828 лета. Аки милои маики своиои благородном син Милосав Топаловић, равнје леже... овде Стоина Топаловић, удатои Миовић у 21. години цвету младости свог 2. августа 1833 л(е)та умерши нежни супруг Јова Мио(вић) надгробни ово за вечни спомен положише. Јужно од ове надгробне плоче су делови оштећене плоче с натписом: Зде почиваеат Или(ј)а кнеза Грузжанског пои... (по свој прилици оца Петра Топаловића). До ње је повелика надгробна плоча од јасписа на гробу Петра Топаловића, из села Грбица, који је за Караборћа био вођа Лепеничана, а од 1815. грузжански кнез. Слова на његовој плочи су гажењем готово истрвена, једва се чита његово име и презиме. Поред торња-звонаре сахрањен је 1829. прослављени народни јунак из другог народног устанка сеоски кнез Јован Димитријевић, из оближњег села Добраче. На његовој надгробној плочи исклесан је натпис: Овде су кости многозаслуженог војводе српског Јове Добрачанина.

На руском требнику из 18. века има запис: 1831. лето, село Вучковци (Вучковица), ову исту книгу откупи раб Божи Петар Барлов себе, своје дому за здравие и вечни спомен. Бог да га благослови! На коричном листу је запис: Село Дреновац, ову исту книгу от(купи) благословени Милета Сок(ов)ич... свом дому за здравие (1, 137).

На деловима сломљене надгробне плоче од белог мрамора код северног олтара чита се натпис: Здје почиваеат раб божи Станислав...

вановић из села Прњавора (драчког), престависја марта 29-ог 1832. Непосредно од североисточног дела олтара постављена је надгробна плоча од црвеног јасписа, са исклесаним у врху крстом у кругу а у дну је мртвачка глава између укрштених голеница. Између крста и главе је натпис: Стан путниче и прочитаи ужасни надпис овог гроба ко(ј)и покрива тело блаженопочивше рабиње божије Ружице, рође-на у месту Чумићу 14-ог августа 1821 лета од родителја Милоја Р. Божића и матере Милице и у 16. години младости своје ступише у брачни сојуз с Милосавом Топаловићем у Крагујевцу 29 септемвриа 1837 лет и после петнаестомесечног брачног живота преставивше се у Крагујевцу 14. декемвра 1838. на велику печал родителја и на неутешну жалост браће, сестара и целе фамилије. Печалши и утешими родители кћери својој Ружици поставивши за вечито воспоминание овои мраморни знак. — На оштећеном надгробном крсту од јасписа исклесан је изванредно успелим словима део натписа са њене надгробне плоче, али по овом натпису Ружица је умрла „20-га декемврија 1838 а.”

Споља на западном зиду цркве уклесано је: Дјаих (Ђак?) Алекса Проковић 1840. Споља до јужне певнице постављена је надгробна плоча од црвеног пешчара с натписом из друге половине 19. века: Ова стена (плоча) покрива кости по(којног)... Петковића из села Лужница, поживе лета 24, представи се месеца јану(ара, — даље истрвено).

На књизи Историја о последњем разорењу града Јерусалима (Б-д 1857) записано је: Прочитао Илија Јовановић, Македонац 30. X 1902. На спољашњем зиду олтара исклесан је иницијал: 1. јан. в 1911 СМС. На књизи бр. 123 записано је: Младен С. Пуковић, Ђак при ман. Драчи код Крагујевца, 9. маја 1912. У књизи уписивања посетилаца забележено је 12. VII 1941: У време гоњења Срба од стране хрватских усташа побегох из наше напаћене Босне и набох склониште у овој српској светињи, коју подигоше наши прадедови... избеглица Миладин Гарић, богослов из Праче код Сарајева. Запис с наставља: Иста судбина наша је и мене. па се и ја склоних у ову српску задужбину, Лазар Здравковић, Ђак избеглица из Земунa дошао 4. X 1942 (у м. Драчу), био до 7. II 1944.

7. Манастирска црква и њен живопис

Црква је посвећена летњем св. Николи, преносу његових моћи (9. маја по ст. к). Њу је подигао оберкапетан Станиша Марковић, Млатишума 1734—1735, задржавајући облик старе дотрајале и делимично рушене цркве. Поручени камен употребио се за зидање данашње цркве. Тако се може разумети релативно брзо подизање нове солидно зидане цркве за четири и по месеца. Она је дугачка осам хвати, широка четири, а висина јој одговара сразмерној величини. Доњи делови зидова обложени су жутом сигом, а горњи су жлебовани усправним и положеним опекама, са стрехом од напуштених плоча. Прозори су с једним или с два усека (1, 135). Црква се одржала доста добро, без знатнијих оштећења. Оправке на горњем делу лица обавио је пред крај прве владе кнеза Милоша о свом трошку Тома Вучић, Перишић (1782—1859). Испред улаза као да је био трем са ос-

тацима зида висине око 1 м. Над њим је, вероватно Вучић, назидео торањ-звонару од сике, са уметцима црвени опека у водоравном и усправном положају. У приземљу торањ има крстасти свод. Северни отвор свода је зазидан да би се подигло степениште за звона. Врх торања има китњаст изглед. У торњу су два звона. Стара звона однета су крајем 18. века. Кров је покривен лимом 1861. Под у цркви био је покривен ћилимовима које су купили и поклонили манастиру Василије Оташевић из Забојнице и Лаза Шпиљовић из Дреновца (4, 27).

Црква је живописана од 1. маја до 30. септембра 1735. Живописци су били по свој прилици Македонци, који су делимично обновили и живопис у манастиру Враћевнишци 1737. Живопис је знатно оштећен и почабао. Оштећења су остаци турских руку пред крај 17. века, а затим и наивних људи који су у праху, скинут с ликова светаца, тражили лека својим болесницима. Он се није поправљао, осим што је очишћен од гара и премазан лаком. Представљени свецци су готово природне величине, распоређени по начину распореда живописа у нашим средњовековним манастирима. На источном зиду припрате живописно је представљен Покољ витлејемске деце, а на западном су представе светаца: светих Евтимија, Симеона, Саве, Константина и Јелене; на северном зиду: св. Јулита, Кирик, Петка, Варвара и Арханђео Михаило; у полукружној јужној певници су св. Теодор Тирон, теодор Стратилат, Исаија, који клечи везан за стуб, а два целата тестеришу му главу, затим свецци Атанасије, Кирил Александријски, Григорије Богослов, Василије Велики, мали Христос у путиру, Јован Златоуст, Кирило Филозоф и Спиридон; код јужне певнице је представа Пророка Данила међу лавовима. Затим се настављају представе светаца Илије у пећини и Саве Јерусалимског; на јужном зиду припрате су свецци Петар и Павле, који држе фигуру цркве, Антоније, па сцена из живота св. Николе; код северне певнице је Усековање главе св. Јована и мучење св. Томе, а у олтару су Причешће апостола, Јуда као издајника, а апостол Филип се окренуо и посматра га. У припрати на западном зиду приказани су св. Вартоломеј, Христифор, Недеља, а у ниши над вратима св. Јован Милостиви, Аксентије, Орестије, Мардарије, Евстратије, Евгеније, Никита, Артемије, Михаило, Гаврило и Богородица с Христом; јужно од врата су живовисани Христос и Јован Претеча, трећи лик свеца је оштећен. На јужном зиду је ниша над гробом, са оштећеним ликом старца у монашкој ризи који десном руком благосиља, а у левој држи свитак са оштећеним записом: Пре(подо)бни отац К... иже заје мошти почивајут. Ту су и представе светаца Јована Богослова и апостола Томе. Престоне иконе и Богородица рабене су, по запису на њима, 1839. Дуборезне двери имају у средишту представу Благовести, а у кружним рамовима представе евангелиста. Царске двери и крст на иконостасу постављени су 1735, радио их исти уметник који је живописао цркву. Крст је дрворезно обрађен. На њему се примећује утицај барока: листови се повијају, а симетричне увојнице превлађују као украс. Дрворезна врата, која је Богојевић даровао манастиру 1818, делују површином и сразмером (1, 135—139).

8. *Манастирске зграде.* — Приликом поправке манастирске цркве Тома Вучић је подигао око ње „град“ (ограду) од ломљена камена

и малтера са три улаза (4, 27). Горњи део оградe је појачан зиданим подупирачима, да би се црква заштитила засипања одроњене земље и камења. Код главног улаза у двориште прислоњена је камена плоча с натписом: Под владом њег. величанства краља Србије Александра I-ог Обреновића V-ог сазида се овај град (оград) 1902. г. трудом старешине ове обитељи јеромонаха Гледеона Томића и Михаила Поповића, мајстори Милован и Светозар. Главни улаз је био озидан тесаним каменом, па је порушен и проширен, зидан каменом с лучним сводом, у коме су споља ниша с ликом св. Николе, а унутрашња ниша је с представом Богородична покрова, оба рада рабена казеином манастирске монахиње 1968. год.

У манастирској порти (дворишту) биле су 1861. две зграде „конака“ за преноћиште и одмор, старија је западно од цркве а новија јужно од ње. Старија зграда била је на „три боја“ (приземље и два спрата), са осам одељења; друга зграда је новија „скоро начињена“ од тврде грабе, са осам одељења, с лица има трем и под њим улаз у подрум. Новију зграду подигао је Тома Вучић и даровао манастиру (4, 27). За становање доскора се користила само Вучићева зграда, а друга је била дотрајала и склона паду. Обе зграде је солидно оправља игуманија Јелена 1967, не мењајући им старе облике. У Вучићеву зграду улази се степеницама у трем, а из трема у пословне прсторје (кухињу, трпезарију, оставе и др.). Помоћу дрвених степеница пење се у горњи трем, одакле се улази у одељење за становање и библиотеку са читасницом. Под зградом је подрум. Из доњег трема улази се у одељење које је дозидано. Оба трема имају старе дрвене стубове. Нове станове („ћелије“) подигао је данашња игуманија Јелена са сестринством поред пута испред улаза у простор за паркирање кола. Станови су прилагођени савременом градском животу: имају електрично осветљење, уведено 1960, беспрекорни намештај, воду за пиће, умивање и за употребу тзв. в-це и др.

Место у шумовитој долини, у коме је манастир обилује изворском водом. За пиће и манастирске потребе узимала се вода 1861. с две озидане чесме. Поред манастирске оградe до пута Тома Вучић подигао је камену чесму с два јака точка (излива) (4, 26, 29). Она је оправљена и на њој постављен натпис на каменој плочи: У 1927. г. ова чесма обновљена је прилогом г-ђе Милке Антонијевић, рођене Вучић-Перишић. Оправљена је и друга чесма у дворишту. Њу је обновио Хигијенски завод 1939. На улазу простора за паркирање возила намештена су гвоздена врата. Један ње стуб од камена има доводну воду за пиће. Земљаним цевима доведена је вода са извора у планини повише манастирске цркве. Код цркве, на десној страни Црквеног потока, у густој шуми подигнута је зградаца „хладњак“ 4 × 4 над резервоаром за пиће. Одржала се до данас. Има изглед црквене собранице. Служила је за одмор у шумском зеленилу и хладовини. Сада нема ту улогу. Поред сеоског пута с-з од манастира подигнута је камена чесма с коритом за сеоске потребе. На њој је натпис: 1892. г. сазида се трудом Тодора Прокића свештеника заб(ојничког) при старешини арх. Јоаникија, а под владом краља Александра I-ог (Обреновића). Исплати се прилогом доле именованих приложника (плоча с именима приложника скинута је и однета). Ниже манастира, с леве

стране пута идући од манастира за Крагујевац, подигнут је бунар, који је поплочен и покривен лимом. На њему је натпис: Ову успомену подиже Новица Бранковић из Драче за живот себи, жени и сину Владиславу ко(ји) погине у Босни 3. XII 1944. г. и свим погинулим борцима из Драче од 1912. до 1945. г., рађен 1960. г. У црквеном дворишту однеговани су три бора и три липе. Уз зид код гробова монаха има петнаест кошница с пчелама, а око њих је башта са племенитим цвећем. Јула 26. 1955. била је поплава и град, који су оштетили њиве и винограде; манастирску ограду оштетила је вода Црквеног потока.

Поред пута испред манастирске цркве била је 1861. манастирска „механа” са спратом. Од ње су се одржале до 1968. ниске зидине. Испред механе Вучић је подигао коњушницу (4, 29). Недалеко од ње била је качара с кацама, која се одржала, затим амбар за стрна жита и салаш (кошеви) за кукуруз. Ту, поред пута, одржала се стара зграда за крупну и ситну стоку, дугачка 40, широка 12 м. На њеном тавану смештало се сено. Други старији амбар је у манастирском дворишту, ниже конака. Он је од брвна 4×4, с пресецима за разна жита и варива, с тремом пред улазом, покривен црепом. На његовим вратима записано је: Оправи амбар Мића Л. Ђурчић, из Драче, 25. јула 1943. Данашњи новији амбар знатно је већи, подигнут испред простора за возила. Под њим је коњушница. Ниже старе качаре у воћњаку поред потока је врт, ограђен поред пута проићем, у коме се негује поврће. На башту се наставља воћњак. На јазу Драчке реке је манастирска воденица, зидана каменом, с два витла. Њу је подигао пре 1861. игуман Максим (4, 27). Воденица је скоро обновљена. У њу су узидане с каменом прилично танке опеке, величине као што су и данашње. У ј-3 углу црквеног дворишта подигнута је зидана пећ за печење хлеба и варива.

9. *Манастирска основна школа.* — Има трагова који показују да је код манастира у Драчи постојала основна школа пре 1732. год. (28, XLII 146). Станиша Марковић подигао је и отворио 1732. код манастира основну школу, једну међу најстаријим школама у Шумадији. Није познато колико година је служила и ко су јој били учитељи, по својој прилици калуђери, а друга школа је подигнута на истом месту 25. маја 1830. (10, 18). Око 1842. у овој школи учио је Пантелија Срећковић, професор и писац (Крчмари 1834—1903), а око 1846. Милош Зечевић, професор и просветни добротвор (Брњица 1838—1896). За оправку старе школе потрошено је 1847. год. 525 гроша. Те године је школска учионица била у манастирској ћелији с два одељења. Учитељ је тада примио 70 талира годишње (20, 25, 29). Год. 1861. школу је посетио Ј. Веселић. Те године је „основно училиште” имало 40 ученика. Школско „здање” (зграда) је била од тврде грабе (4, 26). По Веселићу се дознаје да је у другој половини 19. века школа у Драчи постала независна од манастира.

10. *Манастирска ризница.* — Пред крај 18. века спаљени су и нестали многи црквени раритети и књиге. Данашње су најстарије руске црквене књиге из 18. века, које су штампане у Петрограду, Москви и Кијеву (4, 30). Сада црквена библиотека има приличан број наших ређих књига, које су штампане у првој половини 19. века, од

којих једна 1791. год. Од тих књига навешћу неколико: Бој змаја са орлови . . ., од Ј. Рајића лета 1789. Беч 1791. — Кратка всемирна историја од Георгиа Магарашевича. Будим 1831. — Естетика или философија морална..., наново препечатана и издана Георгијем Возаровићем, част пета. Кракујевац 1834. — Собрание разних наравоучителни вештеј Доситеја Обрадовича, част 6. Београд 1835. — Србска пчела . . . за г. 1832. Будим. — Суд о граматика г. Вјекослава Бабукића од Ј. Хаджића, Светића. Будим 1838. — Деловодни протокол... Караборђа Петровића. Београд 1848. — Дечански првенац... од Гедеона Јуришића. Н. Сад 1852. — Никољско јеванђеље од Б. Даничића. Б-д 1864. — Живот светога Симеуна и светога Саве од Доментијана. издао Б. Даничић. Б-д 1865. — Орлић, црногорски годишњак I... за 1865. Цетиње. — Љубић, србско-народниј календар II за 1865. Б-д. — Омтадински календар за 1967. Б-д. — Протоколи Народне скупштине одржане у Крагујевцу за 1870 ид. Б-д. — Историчко-канонички поглед на уставноње нове Србско-румунске митрополије. Задар 1873. — Српске новине бр. 2—284 за 1874. год. Б-д, итд.

11. *Манастирска добра и њена економија.* — Год. 1826. манастир је имао повелики земљишни посед, за који је плаћао спахијама Мули Ахмету и Мехмед Султановићу годишњу главницу 25 гроша и десетак од свих плодова (5, 168—169). Давање главнице спахијама укинуо је кнез Милош у своју корист. Тако је 7. октобра 1836. манастир предао кнежевој каси 16.400 гроша (21, II 963). Нису познате привредне прилике манастира за владе кнеза А. Караборђевића (1842—1858). Год. 1861. манастир је посетио Ј. Веселић и о привредним приликама манастира у тој години казује: Ораће земље има 40 плугова у долини. Она је плодна, добро се обрађује и задовољава манастирске потребе. Сенокосних ливада има на чеири места, укупно 32 косе. Виноград је под брдом, има 28 мотика. Шљивових дрвета било је 800. Између манастира и воденице је манастирски воћњак с многим ораховим дрветима, а поред школе су манастирске ливаде, баште и њиве. Одатле ниже, на реци, је манастирска воденица с два витла. Непокретна манастирска имовина, с планином, ограђена је. Планина Богосављевица и Рујевица шумовите су. Оне имају разне врсте дрвета. Манастирске бачије са стоком биле су на Грабаку и по Рујевици. Манастир је имао 1861. преко триста парохијских домова, са 1080 пореских глава. Припадала су му села Прекопеча, Дивостин, Шљивовац, Поскурице, Горње и Доње Грбице и Драча. Узима се да је манастир у средњем имовном стању. Има игумана и јеромонаха који обављају све парохијске дужности (4, 29—30). Год. 1895. црква у суседном селу Дивостину била је у поседу манастира Драче. Дивостин је те године имао, са друмским насељем Трмчиштем, 60 домова. Цркву је опслуживало драчко манастирско братство. Тада је манастир имао две парохије: драчку, са селима Драчом, Прекопечом, Кутловом и Никојевцом са 416 домова, парох је био Радован Прокић; забојничку парохију са селима Забојницом, Суморовцом, Дреновцом, Дубравом, Гривцом, Брњицом и Вучковицом са 334 дома, парох Тодор Прокић, свештеник (26, 112).

До 1815. манастир Драча имао је своје прњаворско насеље, које се и 1819. називало Прњавор драчки. По свој прилици непосредно

после те године манастир је изгубио прњаворску земљу, која је да-та прњаворским насељеницима. У почетку овога века манастирски земљишни посед имао је 180 хектара, од тога: шуме 150, ливада 10 и под њимава 20 хектара (30. XLVII 99). Год. 1968. манастир је имао 7 хектара обрадиве земље, 10 хектара под воћем и баштама, 12 ари винове лозе, 18 хектара сенокосних ливада и шуме, укупно 47 хектара.

УПОТРЕБЉЕНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Археолошки споменици и налазишта у Србији II. Београд 1956.
2. Бранкво коло IV. Нови Сад 1898.
3. Братство, годишњак Друштва Св. Саве у Београду.
4. Веселић Јосиф: Опис манастира у Србији Београд 1867.
5. Јаокић Вујовић: Путешествије по Србији II. Београд 1902.
6. Гавриловић М.: По земљи Србији I. Нови Сад 1934.
7. Глас Српске академије наука. Београд.
8. Гласник Скопског научног друштва.
9. Гласник Српског ученог друштва. Београд.
10. Борђевић М.: Историја Драче, скрипта Државног архива у Крагујевцу.
11. Живот и рад, часопис, св. 109. Београд 1934.
12. Зборник Илариона Руварца I. Београд 1934.
13. Летопис Основне школе у Драчи, у рукопису.
14. Марковић Радосав: Крагујевачка нахија. Београд 1954.
15. Милићевић М. Б.: Кнежевина Србија. Београд 1876.
16. Народна енциклопедија срп. — хрв. — словеначка. Београд 1924 ид.
17. Павловић Д.: Аустријска владавина у сев. Србији (1718—1739). Београд 1931.
18. Павловић Д.: Србија за време последњег аустро-турског рата 1788—1791. Београд 1910.
19. Петковић В. Р.: Преглед црквених споменика... Београд 1950.
20. Петровић Драг.: Крагујевачки округ... Крагујевац 1962.
21. Петровић Мита: Финансије и установе... Београд 1897.
22. Петровић П. Ж.: Манастир Враћевшница. Крагујевац 1967.
23. Поповић Атанасије: Манастир Боговођа. Београд 1940.
24. Поповић Душан: Србија и Београд. Београд 1950.
25. Православна српска црква у кнежевини Србији. Београд 1874.
26. Православна српска црква у краљевини Србији. Београд 1895.
27. Протић Љ. М.: Из живота народних школа у Крагујевачком округу. Крагујевац 1899.
28. Споменик Српске академије наука. Београд.
29. Споменица Мушке гимназије у Крагујевцу. Крагујевац 1934.
30. Српски етнографски зборник. Београд.
31. Српски сион. Карловци.
32. Стојановић Љуб.: Стари српски записи и натписи. Београд 1902 ид.
33. Verneker E. Slavisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg 1924.
34. Miklosich Fr. Monumenta serbica... Wienae 1858.
35. Neiderle L.: Rukověť slovanské archeologie. Praha 1931.
36. Rad Jugoslovenske akademije u Zagrebu I 1867.

ZUSAMMENFASSUNG

Petar Petrović

DAS KLOSTER DRAČA BEI KRAGUJEVAC

Der Verfasser hat festgestellt, dass das heutige Kloster Drača, auf demselben Ort erneuert wurde, wo das alte Kloster gewesen war. Drača wird, bei der Renovierung des Klosters Vračevšnica, 1579 erwähnt. Das Kloster Drača wird zum ersten Mal in der Denkschrift aus Vrdnik erwähnt, mit deren Verfassung am Ende des 16. Jahrhunderts begonnen wurde. Seine Benennung stammt von dem Ort wo es errichtet wurde, nachdem die Dornhecke («Drača») abgerodet wurde. Dem Kloster sind dualistische Sanktuarien aus der vorchristlichen Zeit vorangegangen: der Gottheit des Lichtes und des Lebens und, dieser entgegengesetzt, der Gottheit der Finsternis und des Lichtes. Es ist nicht bekannt, wer das Kloster gegründet hat, und das heutige wurde von Staniša Marković, im Jahre 1734 erneuert, gemalt im Jahre 1735, und geweiht dem sommerlichen heiligen Nikolaus (9. V. nach dem alten Kalender). Seither wird es öfters erwähnt.

Петр Петрович

МОНАСТЫРЬ ДРАЧА В ОКРЕСТНОСТЯХ КРАГУЕВЦА

Автором статьи было выяснено, что теперешний монастырь Драча был восстановлен на том же самом месте, на котором находился старый монастырь. Драча не упоминается при восстановлении монастыря Врачевшницы в 1579 году. Впервые, имя монастыря Драча встречается в памятке Врдника, каковая стала составляться в конце XVI века. Название это происходит от места, на котором росло много „драча“ (терна) и каковой пришлось выкорчевывать, чтобы там построить монастырь. Когда-то, в до христианскую эпоху, на месте нахождения монастыря стояли святилища языческих дуалистических божеств: божества света и жизни и, ему противоположного, божества мрака и света. Имя основателя монастыря осталось неизвестным. Теперешний монастырь был восстановлен в 1734 году Станишей Марковичем. Роспись иконостаса была сделана в 1735 году и храм был посвящен в честь летнего святого Николы (9—V по старому стилю). С этого момента имя монастыря упоминается чаще.